

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: ~

Cím: *Budapesti Általános Villamosság R.T.*

Forrás: *Vida*

Bp.

(Hely)

1917. III. 24.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

621.32

Hely

Idő

"188/1917"

Személy

Budapesti Általános Villamossági R.-T.

7. Amikor a fővárosnak erről a hatalmas ipar-telepéről akarunk beszámolni, mely a főváros villamos-áram szükségletének nagy részét el látja, lehetetlen azt **Fodor István** udvari tanácsosnak, a vállalat vezérigazgatójának nevével elváltatni, mert a vállalat egész fejlődése ezzel a névvel van szoros kapcsolatban.

Fodor István született Pozsonyban 1856-ban, mint egy csallóközi régi nemesi család sarja. Ott látogatta a reáliskolát és már diákkorában foglalkozott elektromos kísérletekkel. Elsajátította a francia és angol nyelvet is és egy amerikai újság a »Scientific American« révén megismerkedett **Edison** találmányaival. Nagy érdeklődéssel figyelte azon érdekesítő versenyt, mely a hetvenes évek végén a telefon kifejlődése tekintetében Amerikában lefolyt és a melyben végkép **Edison** lett a győztes carbon-transmitter-ével. A fiatal **Fodor** azon leírások után, melyek akkor tudomására jutottak egy kis telefon-féle készüléket készített és ennek leírását elküldte **Edison**nak. Ez utóbbi nem felelt személyesen, hanem **Puskás Tivadár** által, aki akkor már **Edison** barátai közé tartozott. Meghívta **Fodort** Amerikába; azonban a szegény ifju e meghívásnak nem felelhetett meg, mert családját továbbra is fenn kellett tartania. Tanulmányait tovább folytatva, **Edison**nal fen tartotta az érintkezést és éber figyelemmel kísérte e fenomenális férfiú gyors haladását, valamint az elektromosság terén Amerikában kifejlődő óriási mozgalmat.

Az 1880-ik év végén az akkor Amerikában időző **Puskás** elhagyta az Egyesült Államokat és **Edison** képviselője gyanánt Párisba ment, azzal a megbizással, hogy e nemzetközi kiállítás rendezésében résztvegyen és e mellett addig is mutassa be az érdekelt köröknek az akkor már híressé vált amerikai feltalálónak remekműveit. Akkor értesítette **Puskás Fodort** is, hogy elérkezett az idő az együttműködésre és egyenesen **Edison** megbizásából felkérte őt arra, hogy a kiállítási munka előkészítésében vegyen részt és lépjen **Edison** szolgálatába. **Fodor** e meghívásnak eleget tett és azóta állandóan **Edison** munkatársai között szerepelt.

Fodor legelső feladata az volt, hogy közelebbről megismerkedjék **Edison** találmányaival és készülékeivel, amelyeknek Európában való bemutatására ő volt hivatva. Nagy és terjedelmes volt az anyag, amelyet a fiatal **Fodornak** rövid idő alatt feldolgoznia kellett. Ekkortájt **Fodornak** is alkalmá nyílott **Edison** munkaerejével megismerkedni, amely megállást, pihenést nem ismer és ezen vasakat hatalma alatt **Fodor** gyorsan elsajátította a hiányzó ismereteket.

A legnagyobb érdeklődést úgy a szakemberek, mint a nagyközönség a kontinensen azon új világítási rendszer iránt tanusították, melyet **Edison** minden részletében a legnagyobb pontossággal kidolgozott. A legnagyobb tudósok és a legjelentékenyebb elektrotechnikusok egyaránt kijelentették, hogy **Edison**nak azon fáradozása, hogy az elektromos izzólámpát az álta-

lános közhasználatba bevezesse, hajótörést fog szenvedni, mert az új fény előállítás költségei roppant nagyok lesznek és az elektromos áramnak ily kis fogyasztási egységekre való felosztása sem vihető ki gyakorlatilag.

Edison sem tágitott attól az elhatározásától, hogy az elektromos világítást ép oly gyakorlativá fogja tenni, minő akkor a gázvilágítás volt. Fáradozásainak eredménye egy teljesen kidolgozott világítási rendszer volt, mely az akkor szokásos gázvilágítási rendszernek még az egyes lángok gyertyafényerejének megválasztásában is megfelelt. **Edison** az akkori viszonyokhoz képest, egy óriási elektromosgépet, az úgynevezett „Jumbo“-t építette és ezt a dinamógépet közvetlenül kapcsolt sebese futó gőzgéppel hajtotta. Ez volt az első eset, hogy elektromos gépet közvetlenül, minden áttétel nélkül, gőzgéppel hajtottak.

Mindezek a részletek a kontinens közönsége előtt csak hallomásból voltak ismeretesek és általános nagy érdeklődéssel várták ezen világítása rendszernek a kiállításon való megjelenését. Így esett azután, hogy az **Edison**-féle kiállítás majdnem a felét vette igénybe annak a területnek, melyet az elektromos kiállítás részére fentartottak. **Fodor** hamar megismerkedett az új rendszer összes részleteivel, mely

rendszernek jelentőségét Edison neki és társainak különösen szívükre kötötte.

Rendkívül fárasztó munkát kellett akkor Fodornak végeznie. Amerikából Edisonnak csak néhány munkatársa jött át, akik közül egyetlen egy sem beszélt saját anyanyelvén kívül más nyelvet. Fodornak tehát mindenütt tolmács gyanánt kellett szerepelnie s azonkívül a Palais de l' Industrie és az Opéra berendezési munkálataiban is részt vennie.

Abban a zürzavarban, mely akkor a Palaisban uralkodott, Fodor társaival együtt serényen dolgozott a hatalmas anyag elhelyezésén, melyet Edison Amerikából átküldött. Már a kiállítás megnyitása előtt is, a szakemberek és a nagyközönség érdeklődése az Edison-féle osztály iránt a lehető legnagyobb volt. Edison munkatársainak emberfeletti fáradására volt szükség, hogy mindent idejekorán elkészítsenek és Edison legutóbbi budapesti tartózkodása alkalmával meg is emlékezett azokról az érdemeikről, melyeket Fodor István akkor az ő ügye körül szerzett.

Mindazokból a készülékekből és rendszerekből, melyeket 1881-ben az első elektromos kiállításon bemutattak, mai nap már csak rendkívül kevés létezik. Az egyetlen, ami nagy vonásokban megmaradt és óriási módon továbbfejlődött, ez az elektromos világítási rendszer, ahogyan ezt Edison kidolgozta és megalapította. A rendkívüli kiterjedés, melyet az elektromos izzólámpa-világítás az egész földön talált, eredetét az 1881-iki Edison-féle kiállításból vette. Ezen kiállítás szerény kezdeményezéséből rövid 30 év alatt a világ egyik legnagyobb ipara fejlődött ki, mely nemcsak az elektromosság terén, hanem a gépszerkesztés és építés terén is, hatalmas mérveket öltött.

Ha tehát az 1881-ik évről beszélünk, ezt nyugodtan az *electrotechnikai ipar születési éve* gyanánt jelölhetjük meg, ép úgy, amint Edisons is ezen hatalmas fejlődés kezdeményezőjének lehet tekinteni. A véletlen hozta magával, hogy Edison bizalmával egy magyar embert ajándékozott meg, akire rábízta európai érdekeit. Ez a férfiú *Puskás Tivadar* volt. Ugyancsak a véletlen akarta, hogy az egyetlen európai, aki ezen kiállítás alkalmával Edison munkatársai között szerepelt, megint csak egy magyar ember, *Fodor István* volt. Az 1881-ik év tehát egyúttal *Fodor István jubileumi éve* is, aki az elektrotechnikai ipar leges-legelső megnyilvánulásain már közreműködött.

1 Az a siker, melyet Edison világítási rend-

szerével a párisi kiállításon aratott, mindenütt a legmélyebb hatással volt. Azok között, akik az új világítás alkalmával komolyan foglalkoztak, volt az elsass-lotharingiai államvasutak igazgatósága is. Akkoriban éppen az új strassburgi pályaudvar épülőfélben volt, a melynek nagy méreteivel és egész berendezésével a későbbi nagy német pályaudvarok mintájául kellett szolgálnia. A vasuti igazgatóság elhatározta, hogy ezen modern pályaudvaron a legújabb világítást is berendeztetni és Edison késznek nyilatkozott, hogy még 1881-ben egy kis kísérleti állomást helyez üzembe Strassburgban és pedig a régi pályaudvaron. Egy amerikaival egyetemben Fodor volt kiszemelve arra, hogy ezt a berendezést létesítse, amely 1881 karácsony táján tényleg üzembe is jött. Ez volt a legelső izzólámpa-berendezés a kontinensen, mely határozott megrendelésre készült és magyar ember, Fodor István volt az, aki ezt az első berendezést üzembe helyezte.

Hasonló megbízások vezették Fodort Belgiumba, Hollandiába, Ausztria-Magyarországba, Algiriába, Görögországba stb. Franciaországban tevékeny részt vett minden nagyobb berendezés tervezésében és kivitelében. Ezek közé tartozik a párisi nagy operaház, Banque de France, a Renaissance, Gymnase, Théâtre Français stb. berendezése. Valóságos rohammal jöttek akkor a megrendelések és meghívások minden oldalról és emellett Fodornak alkalma volt a legkülönbözőbb iparágakkal megismerkednie, amelyek szolgálatába az új világítást kellett állítani.

Fodor arra is törekedett hogy azokat a rendkívüli sokoldalú tapasztalatokat, melyeket sokoldalú tevékenysége alatt szerzett, a közre nézve is hozzáférhetővé tegye. Már 1883-

ban kezdte meg elektrotechnikai irodalmi működését, tehát egy oly időben, mikor tulajdonképpen elektrotechnikai irodalom még nem is létezett. Fodor a következő könyveket írta: 1. A villamos izzólámpa-világítás. 2. Anyagok villamos költségvetések részére. 3. Villamos hegesztés és forrasztás. 4. Az árammérők. 5. Kísérletek nagyfrekvenciájú váltakozó áramokkal. 6. Villamosság közvetlenül szénből.

1894-ben visszatért Fodor István Magyarországra és előbb üzemvezetője, majd vezérigazgatója lett a Budapesti Általános Villamossági Részvénytársaságnak, amely más vezetés alatt már 1893-ban kezdte volt működését.

Az a tevékenység, melyet Fodor ezen vállalat vezetésével kifejtett, sokkal ismeretesebb, sem-

hogy ezt itt külön kellene említenünk. Csakis törekvéseink jellemző vonásait akarjuk kiemelni. Tudvalevőleg a Budapesti Általános Villamossági Részvénytársaság eredeti telepét a nürnbergi Schuckert-művek létesítették és a gőzkazánokon kívül a telep alkotó részei; gőzgépek, elektromos generátorok, transzformátorok, akkumulátorok stb., mind a külföldről jöttek be. Mihelyst Fodor a vállalat vezetését az eddigi kezekből átvette, ebben a tekintetben alapos fordulat állott be. A helyett, hogy a telep bővítésére szükséges gőzgépeket a külföldön szerezze be, egy helybeli gépgyárra azt a feladatot bízta, hogy a társaság központi telepe részére 1000 lóerős vertikális, háromszoros expanziós-gőzgép típusát állítsa elő és miután a gépgyár ezt a feladatot kielégítő módon megoldotta, három ilyen gépet szerzett be nála.

Fodor a gőzturbinának az elektromos műveket illető jelentőségét idejekorán felismerte. A szakemberek igen tartózkodók voltak ezen üzemgéppel szemben és a frankfurti elektromos művek bátorságának tudták be, amikor legelőször alkalmazták gőzturbinát. Fodor elhatározta, hogy ezt a példát Magyarországon utánozni fogja és a jelzett magyar gépgyárat azon ultimátum elé állította, hogy vagy gyárt gőzturbinát vagy pedig mindenkorra mondjon le a Budapesti Általános Villamossági R.-T. szállításairól. Nehéz szívvel elhatározta magát a gyár ezen új gyártási ág felvételére. Miután a Magyarországon készült első 1500 lóerős gőzturbinát a Budapesti Általános Villamossági R.-T. elektromos telepén állították fel, Fodor gyors egymásutánban beszerzett: egy 1500 lóerős, két egyenként 3000 lóerős és két egyenként 10.000 lóerős gőzturbinát, mind magyar gyártmányúakat. Fodor bátor kezdeményezése maga után vonta, hogy más vállalatok is magyar gőzturbinák alkalmazását határozták el és ennél fogva Fodor Istvánt joggal ezen iparág magyar kezdeményezőjeként kell tekinteni, amely iparág ma virágzik és prosperál.

Hasonlóan erélyes kezdeményezést tanúsított Fodor István az automatikus tüzelésű láncrostélyok bevezetésében is. Vissza nem riadva a kedvezőtlen ítéletektől, Fodor egy másik magyar gépgyárat rábirt, hogy a láncrostélyok előállításával foglalkozzék és ilyenek legelőször a Budapesti Általános Villamossági R.-T. gőzkazán-telepén nyertek alkalmazást hazánkban. Ma már a láncrostélyok alkalmazása általánossá vált; Fodoré az érdem, hogy ezen a téren is Magyarország úttörő lehetett.

Minő rész jutott a magyar elektrotechnikai iparnak a Budapesti Általános Villamossági Részvénytársaság szükségletének fedezésénél, ez ismeretes. Fodornak mindenkor az volt a törekvése, hogy a hazai ipart még árkülönbözet esetében is előnyben részesítse.

Szociálpolitikus tevékenysége szintén említésre méltó. Előharcosa azon mozgalomnak, amely a városokat a füsttől meg akarja szabadítani és ez irányban folytatott tanulmányait „*A füstnélküli város*” című könyvében foglalta össze. A legutóbbi időben a személtávolítás problémájával foglalkozott, egy magyar nyelven megjelent könyvet is írt ezen kérdésről és számos fölolvast is tartott ezen ügyben. Legujabban német nyelven publikált e tárgyról egy vaskos könyvet „*Elektrizität aus Kehrlicht*” cím alatt, mely az egész külföldön elterjedt és a mely ezen a téren ma kitűnő forráskönyv.